

AKÚTNE INTOXIKÁCIE A PRINCÍPY STAROSTLIVOSTI

doc. MUDr. Jozef Firment, PhD.
I. klinika anestéziológie a intenzívnej medicíny
LF UPJŠ a UNLP Košice

Definície

- **Akútna otrava** je ochorenie celého organizmu, ktoré je spôsobené **jednorazovým** vniknutím jedu do organizmu.
- **Jed** je silne účinná látka, ktorá po vstrebaní vyvolá chorobné zmeny až smrť organizmu.
- **Otrava** je charakterizovaná chorobnými zmenami typickými pre jednotlivé jedovaté látky.
- V súčasnosti sú najčastejšími príčinami akútnych otráv **predávkovania liekmi**.

Druhy otráv podľa vstupu škodliviny do organizmu

- **Inhalačné.** Toxické látky vnikajú do organizmu prevažne dýchacími cestami (plyn, dym, prach, aerosól). Dochádza k nim v poľnohospodárstve, priemysle, ovocinárstve, v laboratóriách a v domácnosti.
- **Perorálne.** Jedovatá látka vniká do tela ústami a resorbuje sa v tráviacom trakte. Patria sem otravy zväčša úmyselné a náhodné, menej často profesionálne (lieky, priemyselné a poľnohospodárska prípravky).
- **Perkutánne.** Jed vniká do tela i neporušenou kožou (organické rozpúšťadlá, organofosfáty).
- **Parenterálne.** Jed sa dostáva do organizmu s.c., i.m., i.v. (lieky, rastlinné a živočíšne jedy).

Druhy otráv podľa príčiny a spôsobu vzniku

- **Náhodné.** Patria sem otravy bez úmyslu otráviť sa.
- **Profesionálne.** Vyskytujú sa v priemysle, poľnohospodárstve.
- **Úmyselné** (samovraždy, vraždy).
- **Toxikománie.** Ide o predávkovanie pri návyku na rôzne zdraviu škodlivé látky (alkohol, nikotín, kofeín, ópium, morfín, kokaín, marihuana, heroín, katecholamíny, psychofarmaká).

Diagnostika

- **Anamnéza** od postihnutého, svedkov udalosti, príbuzných a pod. Informácia o liečbe, dostupnosti liekov, návykových látkach drogovej závislosti, pracovnom a životnom prostredí.
- **Klinické vyšetrenie**, zhodnotenie stavu základných životných funkcií (vedomie, dýchanie, obeh), celkové fyzikálne vyšetrenie.
- **Laboratórne vyšetrenie** - odobratie zvyšku jedovatej látky a výlučkov – žalúdočný obsah, prvý moč, vývratky, stolica a krv na toxikologické vyšetrenie.

Hlásenie akútnych otráv

- Každú akútnu otravu, kde došlo k pokusu o **suicídium** alebo je na to podozrenie, je potrebné nahlásiť príslušnému **psychiatrovi**.
- Pri liečení v ústavnom zariadení je potrebné **psychiatrické konziliárne** vyšetrenie pacienta.
- Ak sa jedná o **profesionálnu** akútnu otravu, je potrebné informovať oddelenie **pracovného** lekárstva.

Základné liečebné postupy pri akútnych otravách

- **Prerušit'** expozíciu jedu a zabrániť jeho ďalšej resorpcii.
- Jed **eliminovať** z organizmu.
- Jed neutralizovať podaním antidót...
- Zistené poruchy upravovať **symptomatickou** liečbou.
- Udržiavať životne dôležité **funkcie** (vedomie, dýchanie, krvný obeh, funkcia pečene a obličiek).
- Predchádzať **komplikáciám**.

Prerušenie pôsobenia jedu

- **Odstránenie** postihnutého zo zamoreného prostredia, odstránenie jedu z kože a slizníc (pri zabezpečení vlastnej bezpečnosti),
- Vyzlečenie kontaminového **odevu** (uloženie do nepremokavého obalu),
- **Opláchnutie** tela čistou vodou, **vylúčenie** jedu z organizmu.

Laváž žalúdka

- **Základné** opatrenie u väčšiny perorálnych otráv
- Nepovažuje sa za paušálne opatrenie.
- Indikované po predávkovaní liekmi
- **Nevykonáva sa rutinne.**
- ...pokús o vyvolanie **vracania** (podráždením koreňa jazyka dvoma prstami) alebo **výplachom** sondou.

Indikácia vyprázdnenia žalúdka

- Ak sa predpokladá ťažká otrava podľa požitých liekov alebo zmesi liekov
- Podané bolo iba živočíšne uhlie bez možnosti zistenia jeho množstva
- Lieky boli požitú
  - a) pred ≤ 1 hodinou na lačný žalúdok,
  - b) pred ≤ 2 hodinami pri najedenom žalúdku,
  - c) po ≥ 2 hodinách pri spomalenom vyprázdňovaní žalúdka, (anticholinergiká, opioidy, karbamazepín)

Laváž žalúdka

- Robiť vlažným izotonickým roztokom NaCl s porciami 200-300 ml u dospelých (u detí max 100 – 150 ml), kým sa nevyplachuje číra tekutina.
- Pri bezvedomí, **zabezpečiť DC OTI** (niekedy aj za pomoci tlmiacich látok a svalových relaxancií).
- **Aktívne uhlie** podávať dospelým 25 g iniciálnu dávku (deťom 10 g), následne v nemocnici aj 50 g a viac (deťom ďalších 10 g). U liekov s pomalým nástupom účinku podáme uhlie ešte po 2-4 hodinách.
- U liekov s **enterohepatálnym** obehom sa odporúča podávanie uhlia v dávke 25 g á 6 hodín (u detí 5-10 g/6 h). Niektorí odporúčajú laváž až do 12(24) hod, od požitia - lieky **spomaľujúce** vyprázdňovanie žalúdka (TCA, opioidy). **Nespomaľujúce** vyprázdňovanie žalúdka a rýchlo sa vstrebávajú (paracetamol, etanol), je výplach bez efektu už po 4 h od požitia.

Kontraindikácia laváže žalúdka

- U nezaintubovaných pacientov po požití **benzínu, petroleja a ich derivátov**. Vdýchnutie môže spôsobiť ťažkú formu chemickej pneumónie (lipoidná pneumónia).
- Pri nekontrolovaných **krčoch a poruchách srdcového rytmu**, výplach vykonať až po stabilizácii stavu (antikonvulzíva, antiarytmiká).
- Ktorí požili nejedovatú látku alebo **netoxické** množstvo, kde sa dá predpokladať, že jed sa odstránil zo žalúdka, napr. u pacientov, ktorí intenzívne **vracali**, alebo u látok, ktoré sa rýchlo **vstrebávajú** z GITu (paracetamol, etanol).
- **Absolútna KI** pri poleptaní silnými **kyselinami** a **lúhmi** a pri otrave jedmi, ktoré spôsobujú **krče**.
- V **bezvedomí** je výplach žalúdka relatívne kontraindikovaný pre možnosť **aspirácie** žalúdočného obsahu, ale môže sa vykonať po zabezpečení dýchacích ciest tracheálnou intubáciou.

Opakované podávanie aktívneho uhlia

- Asi 10 g po 4 – 5 hodinách, schopné skrátiť eliminačný čas niektorých látok (napr. fenobarbital, karbamazepin, teofylin), keď už boli vstrebané z GIT.
- Predpoklad vysokého koncentračného gradientu (splachnické kapiláry - lúmen čreva (**“črevná dialýza”**)).
- Iný dôvod - možné prerušenie **enterohepatálnej recirkulácie**.

- Aktívne uhlie **nie je dostatočne účinné** u liekov, ktoré majú veľmi nízku adsorpčnú konštantu
- Aplikovať **jednorázovú dávku aktívneho uhlia** čo najskôr, **do 60 minút** od jej požitia.
- Aj po tejto dobe je možné očakávať istý účinok, ale jeho predpoveď nie je spoľahlivá.
- Pridanie **laxatív** k dávkam aktívneho uhlia, nemá toxikologicky priaznivý účinok a rutinne sa **neodporúča** používať. Maximálne jedna dávka, aby nevznikol rozvrat vnútorného prostredia.

Laváž čriev

- Pri niektorých akútnych otravách (otrava **kovmi**) opakovane vyplachovať črevo na odstránenie zvyškov z **hrubého čreva** spolu s využitím jeho sekrečnej funkcie.
- Pri neúspechu je možné aj chirurgické vylúčenie jedu z organizmu (**krvavá laváž**), ak je zrejmé, že v črevách je toxická látka. Vykonáva sa v celkovej **anestézii** a chirurgickým výplachom čriev po laparotómii (**OFI**).
- **Emetiká**. V porovnaní so západnou Európou v SR a ČR ich podávanie **nie je bežné**

Odstránenie absorbovaných liekov

Forsírovaná diuréza

- Je liečebne navodená intenzívna diuréza napomáhajúca vylučovanie látok a **liekov, ktoré sa prevažne vylučujú obličkami** do moča. Zvýšenie diurézy sa docieli sústavnou aplikáciou náložie infúzných **roztokov** vhodného zloženia a množstva v kombinácii s podaním **diuretík**, najčastejšie furosemidu, alebo manitolu.
- Podmienkou forsírovanej diurézy je neporušená funkcia **obličiek**, primeraný stav krvného obehu a vylučovateľnosť škodlivín obličkami. Forsírovaná diuréza **sa neodporúča pri srdcových** ochoreniach, **zlyhaní obličiek** a pri nezvládnutých poruchách **elektrolytov**.
- Potrebné je merať nielen množstvo vylúčeného moču, ale aj hladinu vylúčených **minerálov** v moči.

Alkalická forsírovaná diuréza

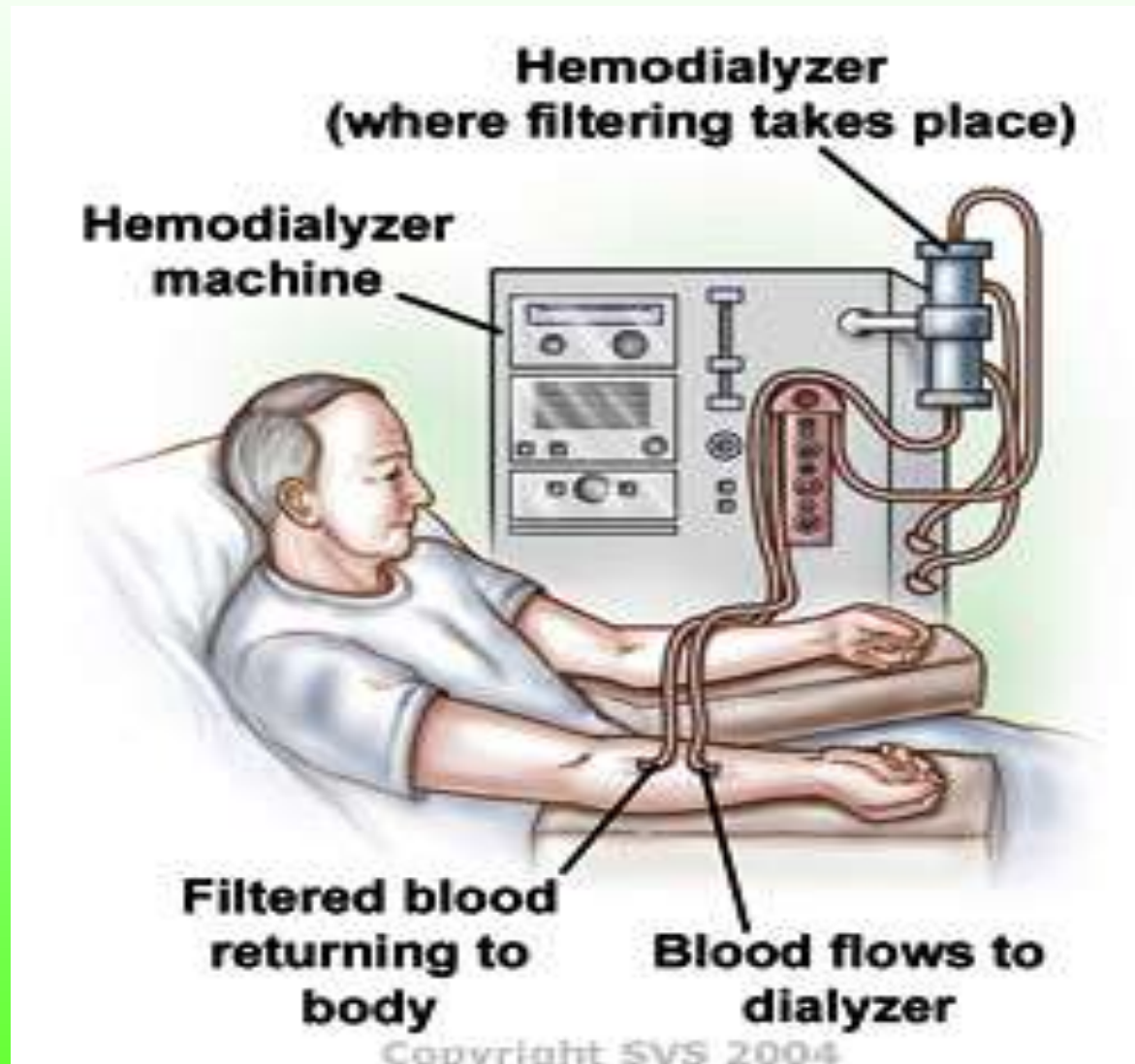
- Účinná je pri **pH moču 7,5 - 9** a má za následok zvýšené vylučovanie slabých kyselín, ako sú salicylany a barbituráty.
- Roztok **bikarbonátu sodného** v dávke 50 -100 mmol sa i. v. podáva s 250 ml 0,45% NaCl v priebehu 1-2 hodín. Postup sa podľa potreby **opakuje**.
- Udržiavacia dávka diuretík (furosemid, manitol) v alkalickom roztoku má byť taká, aby sa dosiahla **diuréza 2-3 ml/kg/h**. Pri otrave salicylatmi je vždy potrebná suplementácia káliom.
- **Kyslá forsírovaná diuréza** (amoniomchloridom) sa na dlhšie podávanie neodporúča.

Mimotelová eliminačná liečba

Indikácie:

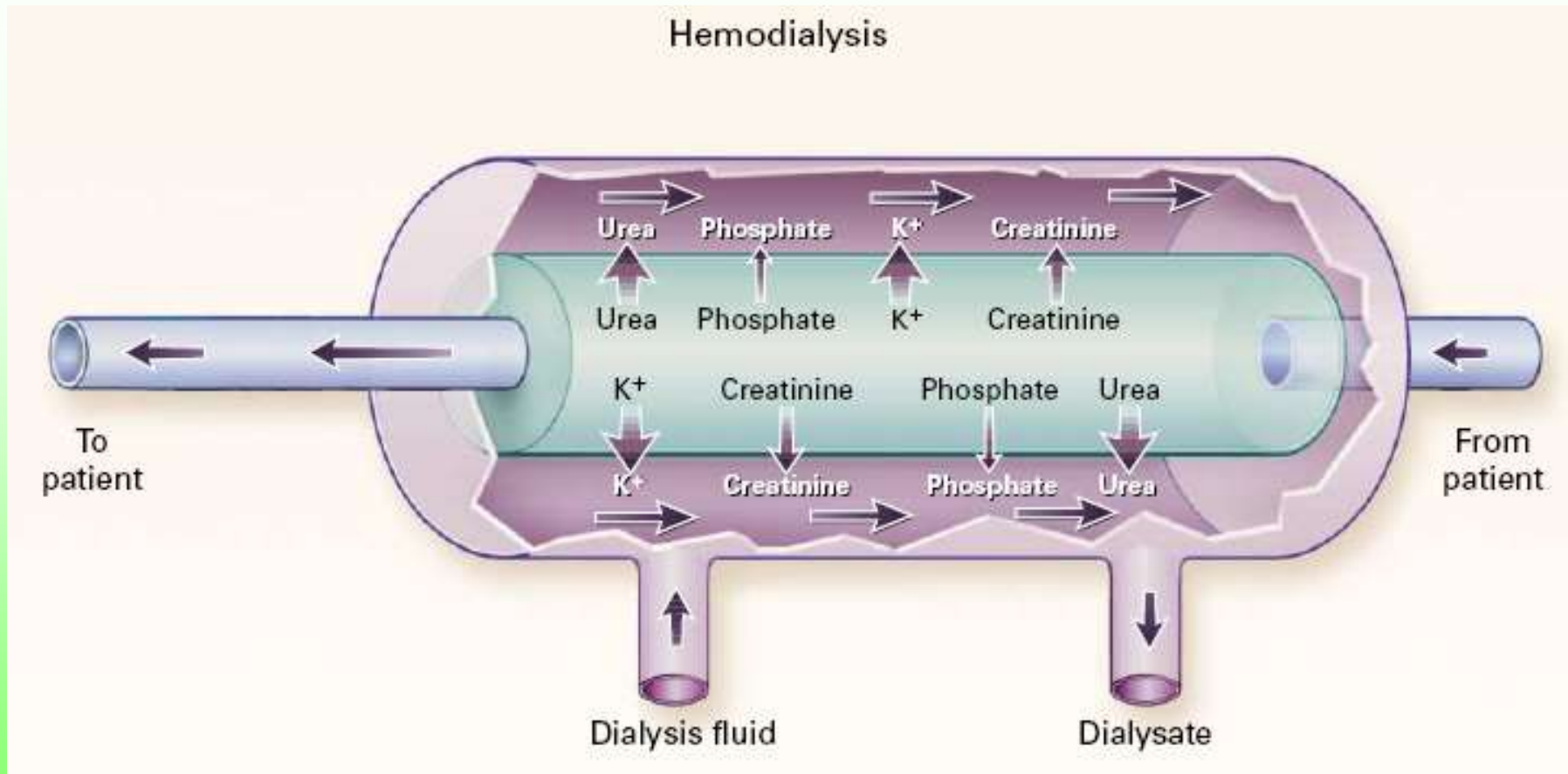
- zhoršenie klinického obrazu napriek konzervatívnej liečbe,
- letálna koncentrácia jedu v krvi,
- nebezpečenstvo neskorých smrteľných účinkov,
- zlyhanie obličiek a pečene.

Princípy

Definície pojmov

- SCUF- Slow Continuous Ultrafiltration
- CAVH- Continuous Arteriovenous Hemofiltration
- CAVH-D- Continuous Arteriovenous Hemofiltration with Dialysis
- CVVH- Continuous Venovenous Hemofiltration
- CVVH-D- Continuous Venovenous Hemofiltration with Dialysis

Hemodialýza odstraňuje vodu a solúty **diffúziou** podľa koncentračného gradientu.

multifiltrate_DE.exe

Hemodialýza

- Najrozšírenejší postup na odstránenie látok s **malou molekulovou** hmotnosťou dobre **rozpuštných vo vode**, ktoré **nie sú** viazané na krvné **bielkoviny**.
- Pri hemodialýze krv je privádzaná do **mimotelového** obehu, kde cez **polopriepustnú membránu** prichádza do kontaktu s **dialyzačným** roztokom.
- Táto liečba sa aplikuje aj u chorých s **náhlym zlyhaním obličiek**, ktoré bolo spôsobené otravou **t'azkými kovmi**.
- **Upravuje poruchy** elektrolytov, osmolality a ABR, ktoré môžu sprevádzať akútne otravy.
- **Indikácia:** otrava etylalkoholom, metylalkoholom, etylénglykolom, kys. acetylosalicylovou, Li.

Látky, ktoré sa neeliminujú hemodialýzou

Benzodiazepíny	Chlordiazepoxid	Organofosfáty
Cyklofosamid	Isoniazid	Prokaínamid
Digoxín	Kokaín	Sekobarbital
Fencyklidín	Kyanid	Tetrachlorid uhlíka
Halucinogény	Meď	Tricyklické antidep
Hliník	Metaqualon	Železo
Horčík	Metotrexát	
Chinidín	Narkotiká	

Hemoperfúzia

- Odstraňuje z krvi toxíny s molekulovou hmotnosťou **>150 daltonov**
- Toxíny sa adsorbujú na povrch **aktívneho uhlia** a iných sorbentov. Je účinnejšia ako hemodialýza.
- **Indikácia:** akútna otrava muchotrávkou zelenou, organofosfátmi, barbiturátmi, sedatívami, hypnotikami, teofylínom, v tukoch rozpustnými liekmi, TCA ...

Plazmaferéza

- Používa sa pri niektorých otravách spôsobených **jedmi, ktoré sa viažu na bielkoviny** alebo sa nedostatočne odstraňujú predchádzajúcimi liečebnými postupmi (napr. digoxin, paraquat a iné).
- Pre technickú náročnosť táto metóda **nenašla široké uplatnenie** pri liečbe akútnych otráv.
- **Peritoneálna dialýza** sa pri akútnych otravách využíva iba zriedka.

Komplikácie otráv

- Zo strany **dýchacích ciest** sú pri inhalácii dráždivých plynov.
- Môže vzniknúť rinofaryngitída, laryngitída, laryngospazmus s edémom hlasiviek, tracheitída, bronchitída, bronchiálna asthma, pneumónia a pľúcny edém.
- **Pneumónia** – barbituráty, opioidy
- Akútne **zlyhanie obličiek** môže vzniknúť pri požití nefrotoxických látok, ako je etylénglykol, sublimát a iné látky sa naruší funkcia obličiek (akútna tubulárna nekróza), čo sa prejaví oligoanúriou až anúriou.
- Akútne **zlyhanie pečene** so vznikom hepatálnej kómy môže spôsobiť paracetamol, tetrachlórmetán, fosfor, otrava muchotrávkou zelenou a inými jedmi.
- Pri otravách sa môžu rozvinúť aj poruchy **vodnej**, elektrolytovej a acidobázickej rovnováhy a rôzne poruchy srdcového **rytmu**.

Lipidová emulzia ako antidotum

V prípade predávkovania látkami rozpustnými v tukoch:

- Lokálne anestetiká (bupivacain, ropivacain)
- Kokaín
- Antagonisti β -receptorov, blokátory Ca-receptorov, antidepresíva

KONIEC